uncovered a part of a brickwork (?), situated 73° north–east of the pediment. According to the collected material, the brick structure is ascribed to the destroyed wall of the possession.

Gintautas Rackevičius

Žvalgomieji tyrinėjimai Vilniuje, Žemutinės pilies teritorijoje

1997 m. Žemutinės pilies teritorijos žvalgomieji tyrinėjimai buvo nedidelės apimties, sąlygojami statybos darbų, todėl daugelis teiginių gali būti tik hipotetiški.

Dviejų nedidelių (po 2 m^2 dydžio) šurfų šalia Pilies kalno V atraminės sienos (pagal S. Patkausko klasifikaciją, pirmosios), išorinės (V) pusės tyrimo tikslas – nustatyti šios sienos pamatų fizinę būklę. Apatinė išorinė (V) sienos dalis mūryta taisyklingu gotikiniu rišimu renesansinių proporcijų plytomis XVI a. antrojoje pusėje–XVII a. pradžioje. Pilies kalno V atraminė siena 3,3–3,63 m gylyje turėjo pamatų išplatėjimą (banketę). Iš šurfų sluoksnių stratigrafijos galima spėti, kad bent jau šiose Pilies kalno V šlaito vietose atraminė siena buvo statoma, nukasus ankstesnius sluoksnius. Šiam spėjimui pavirtinti reikia tirti toliau ir pasiekti sienos pamatų apačią.

Šalia atraminės sienos Š dalies buvo perkasami griuvenų sluoksniai, kurių viršutinė dalis ties rekonstruota sienos dalimi buvo suversta restauracijos metu, taip pat užkasant 1979 m. archeologinių tyrinėjimų plotą. Šalia atraminės sienos P dalies griuvenos stipriai permaišytos XVI–XIX a. Griuvenose aptikta akmeninio patrankos sviedinio skeveldra, datuotina XIV a. pabaiga–XV a. Jau 0,8–1,95 m gylyje pasirodė žalsvo smėlio (įžemio?) sluoksnis. Vieną šurfų pagilinus iki 4,23 m, žalsvo smėlio sluoksnis nesikeitė.

Virš Pilies kalno V atraminės sienos liekanų, šalia vidinės (R) kiauto pusės, kartu atidengiant atraminės sienos kiauto bei užpildo liekanų paviršių, buvo iškasti keturi nedideli (iki 2 m^2) šurfai. Šurfų tyrimais norėta patikslinti atraminės sienos topografinę padėtį, išsiaiškinti jos vidinės kiauto pusės (nes išorinė nuslinkusi šlaitu žemyn) bei užpildo liekanų fizinę būklę ir kultūrinio sluoksnio pobūdį.

Ties vienu iš šurfų žemės paviršiuje aptikta akmenų nuogrindos (grindinio?) liekanų, galbūt šias liekanas galima sieti su 1995 m. tyrinėjimų metu surastu grindinio fragmentu ant Pilies kalno V atraminės sienos viršaus (už pilies prižiūrėtojo namelio). Tikėtina, kad tai gynybinio parapeto virš atraminės sienos liekanos.

Atraminės sienos raudono bei gelsvo molio plytų, rištų pilkšvu kalkių skiediniu, kiauto viršus vietomis buvo beveik žemės paviršiuje. 0,8–1,4 m gylyje buvo aptiktas vienos išilginės plytos storio plytų kiauto išorinis pastorinimas (banketė). Sienos kiautas matomoje dalyje mūrytas trumpainiais, plytos turi po 4 išilgines braukas, kai kurių kiauto plytų vidiniai galai nulūžę.

Minėtų šurfų tyrimo metu aptikta įvairių plytų nuolaužų, liežuvėlinių bei žaliai glazūruotų lovinių čerpių fragmentų. Žaliai glazūruotos čerpės sietinos su Aukštutinės pilies kultūriniu sluoksniu, aptiktos jo nuoslankose Pilies kalno V šlaite.

Nustačius tikslią Pilies kalno V atraminės sienos topografinę padėtį, paviršiniai sluoksniai nuo atraminės sienos viršaus buvo nukasami, siekiant atidengti visą atraminės sienos liekanų paviršių ties vidine (R) kiauto puse.

0,2–1,9 m gylyje buvo nukasami supiltiniai sluoksniai su smulkiais skiedinio bei raudonos ir gelsvos molio masės plytų gabalėliais. Virš atraminės sienos liekanų įžemis buvo pasiektas 0,75–1,9 m gylyje. Ištyrus paviršinius sluoksnius virš atraminės sienos liekanų, paaiškėjo, kad virš Pilies kalno V atraminės sienos liekanų išlikęs nedidelis rusvos permaišytos žemės sluoksnis su smulkiais skiedinio bei plytų gabalėliais. Žemesnėse vietose sulig velėna yra išlikusių Aukštutinės pilies kultūrinio sluoksnio nuošliaužų likučių.

Beieškant prieškariu įrengtos kanalizacijos vamzdyno, buvo iškastas apie 9 m^2 dydžio šurfas Žemutinės pilies kieme, greta pilies prižiūrėtojo *namelio (LNM administracinio pastato). 0,22–1,03 m gylyje buvo tiriamas* griuvenų sluoksnis. Jame gausu buitinės keramikos duženų. Tarp jų pasitaikydavo ir importinės keramikos šukių, datuotinų XVI a. antrąja puse. Griuvenų sluoksnio buitinės keramikos duženos būdingos XVI a. antrosios pusės–XVIII a. indams. Minėtame sluoksnyje buvo aptikta: XVII a.

pirmosios pusės plokštinio koklio fragmentas, taip pat koklio fragmentas su labai populiariu XVII a. rugiagėlės motyvu, XVIII a. neornamentuoto koklio šukė, keli dubeninių koklių fragmentai ir kitų radinių. Griuvenų sluoksnis su XVI a. antrosios pusės–XVIII a. radiniais, matyt, buvo suverstas XIX–XX a., lyginant kiemo paviršių. Griuvenos buvo perkastos prieškaryje, tiesiant kanalizacijos vamzdžius, taip pat pokaryje, tiesiant šiluminę trasą. 1,03–1,15 m gylyje pasirodė gelsvai žalias įžemio smėlis.

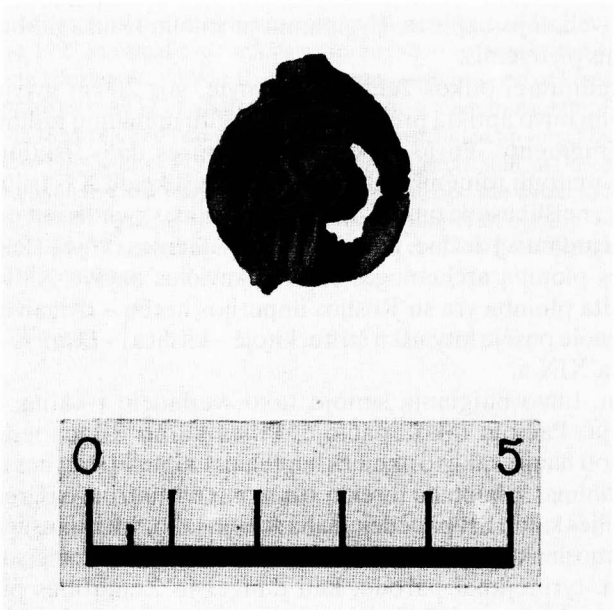

Pav. 42. XVI–XVII a. pradžios Gento miesto (Blegija) prekių plomba.
Fig. 42. Goods (customs) seal of the Ghent city (Belgium) at the beginning of the 16th–18th century.

1995 m. tyrinėjimų sezono metu, norint atidengti Antrojo pasaulinio karo metu įrengto bunkerio įėjimo angą, Pilies kalno PV pašlaitėje buvo iškastas apie 12 m^2 dydžio šurfas.

1997 m. iš šurfo buvo išvalytos per dvejus metus prikritusios žemės, ištisai atidengta ŠR sienoje graikiškos π raidės formos rąstų konstrukcija ties buvusia anga į bunkerį. Rusvame smėlyje su molio bei gelsvo smėlio intarpais, 3,3 m gylyje, buvo rastas žaliai glazūruotos lovinės XIV a. pabaigos čerpės fragmentas.

1997 m. parke prie Šv. Stanislovo katedros Š fasado betono plytelėmis buvo grindžiami per daugelį metų ištrypti takeliai.

Tiesiant vieną iš takelių (posesijos Nr. 460 teritorijoje) buvo iškastas įgilinimas; vėliau jis užpiltas išlyginamuoju smėlio sluoksniu bei išgrįstas betoninėmis plytelėmis.

Tako įgilinime, pilkos žemės sluoksnyje, vos 20 cm gylyje, metalo detektoriumi buvo aptikta prekių plombų ir kitų metalinių radinių. Vienos plombos fragmente, kurio išlikusi vienos pusės dalis, iškilių taškučių apskritime matomi romėniški skaičiai (viršuje išlikę du X iš trijų, apačioje – III) kitoje, neišlikusioje pusėje, turėjo būti liūtas, stovintis ant dviejų kojų, heraldiškai judantis į dešinę. Plombos kilmė – Gentas (*Gent,* Belgija) (pav. 42). Prekės plombą archeologas L. Kvizikevičius datavo XVI–XVIII a. pradžia. Kita plomba yra su Rusijos imperijos herbu – dvigalviu ereliu ir užrašu (vienoje pusėje lotyniško šriftu, kitoje – kirilica) – *Dittrich, Žyrardow;* ji datuotina XIX a.

1997 m. buvo baigiama senojo tako, vedančio į kalną, grindinio restauracija. Pačioje tako apačioje, Pilies kalno ŠR papėdėje, buvo suprojektuoti nauji skaldyto akmens laipteliai. Laiptelių statybos metu buvo iškastas įgilinimas, o laiptelių turėklų atramoms tvirtinti buvo išgręžta dešimt gręžinių. Pilies kalno ŠR papėdėje, šalia senojo tako, yra išlikusių kultūrinio sluoksnio nuoslankų, o aukštesnėse vietose kultūrinis sluoksnis sunaikintas.

1997 m. tyrinėjimai parodė, kad daugelyje Žemutinės pilies vietų kultūrinis sluoksnis sunaikintas.

Gintautas Rackevičius

Survey in the territory of Lower Castle Vilnius

In 1997 an archeological survey was conducted in the territory of Vilnius Lower Castle. Next to the outer (V) western breast-wall of Pilies hill (according to S. Patkauskas,

the first breat-wall) there were made two 2 m² shaft wells. The lower part of the wall (V) contained bricks of Rennainsance (late 16h–early 17th centuries) proportions following the Gothic regular brick-laying method. In addition, there were made rather small (less than 2 m²) shaft wells in the upper layer of wall V, next to its inner shell-like part (R). Research produced remains of a stone paving, most likely structural remains of the above defensive parapet. The excavations indicated a precise topographical situation of the western breast-wall. With the aim to locate a prewar sewage system, in the courtyard next to the watchman's house, the team made an approximately 9 m² big shaft well The layer with numerous structural remains as well as findings from late 16th–18th centuries most probably was formed during the levelling of the courtyard surface. The 1995 seasonal excavations were intended to expose the entrace of the bunker erected during World War II. At the south–western slope of Pilies hill the team made an approximately 12 m² shaft well. In 1997 the team removed the earth accumulated there in the period of two years. The findings included an intact beam structure in the shape of Greek letter Pi, erected in the north–eastern wall, at the entrance to the bunker. The team noted a fragment of a green glazed bed tile dated to late 14th century. During the 1997 paving of pathways at the northern fasade of St. Stanislav's Cathedral, there were observed seals and other metal artifacts from the 16th–early 18th as well as 19th centuries.